

УДК 351.82

О. В. Денисюк,
здобувач науково-дослідної лабораторії управління у сфері цивільного захисту,
Національний університет цивільного захисту України

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

O. Denisyuk,
researcher of research laboratory management in Civil Protection at National University of Civil Defence of Ukraine

MECHANISMS OF STATE REGULATION OF THE FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE IN THE CURRENT ECONOMIC CONDITIONS

У статті проаналізовано механізми державного регулювання фінансової системи, яка є фундаментальною метою соціально-економічної політики будь-якої країни. Розглянуто напрями здійснення державою комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком та запобіганні зловживанням і порушенням у сфері фінансового ринку.

The article analyzes the mechanisms of state regulation of the financial system, the fundamental purpose of social and economic policy of any country. Considered directions State considers implementation of comprehensive measures to streamline, control, market surveillance and prevention of abuse and violation of financial market.

Ключові слова: механізми державного регулювання, фінансова система, державний фінансовий контроль.

Key words: mechanisms of state regulation, financial system, the state financial control.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Практично немає жодного аспекту економічної безпеки країни, який би безпосередньо не залежав від рівня її фінансової безпеки. Сьогодні одним з основних чинників посилення ролі фінансів став технологічний прогрес, який зумовив високий попит на фінансові кошти, а досягнення в технологіях, інформатиці і системах комунікації надали практично необмежені можливості у використанні фінансових ресурсів. Тому важливу роль в активізації сфери фінансів грає процес глобалізації, пов'язаний з відносним зниженням рівня державного регулювання і обмежень, обумовлених інтересами окремих національних економічних структур.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Істотний внесок у дослідження теоретичних питань і розробку окремих аспектів проблематики державного регулювання фінансової сфери економіки країни з позицій підвищення фінансової безпеки його діяльності внесли праці вчених і практиків [1; 2; 3].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є аналіз механізми державного регулювання фінансового сектора України в сучасних економічних умовах.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У ході останньої світової кризи увага державної влади і регулюючих органів до фінансового сектора посилилася, зміщуючись з окремих сегментів фінансового ринку до ринку в цілому, його структури, системним взаємозв'язкам, механізмам і інструментам.

Причиною посилення такої уваги стало те, що дефіцит сукупного державного бюджету і державний борг за роки кризи у ряді провідних країн значно виріс.

Не дивлячись на вплив кризи, слід зазначити, що внутрішні погрози фінансової безпеки України являються, більшою мірою, наслідком переходу її економіки від адміністративної системи до ринкової, стихійного пристосування до нових умов функціонування, а також незбалансованої грошово-кредитної політики держави [1, с. 67].

Серед таких внутрішніх погроз фінансовому сектору України можна виділити наступні:

1. Загальна нестабільність банківської системи, обумовлена в основному слабкістю вітчизняних банків — низьким рівнем їх капіталізації, нездатністю притягнути засоби населення через сталу недовіру, банкрутством банків, фіктивним характером статутних капіталів, ризикованою кредитною політикою;

2. Відносна слабкість фондового ринку, що виражається в низькій капіталізації, незначних обсягах торгів, неефективності перерозподілу капіталу — замкнутості засобів переважно в крузі експортоорієнтованих компаній і фінансово-банківського сектора, вузькому виборі фінансових інструментів;

3. Недостатня ефективність бюджетної системи, що сформувалася до теперішнього часу як переважно перерозподільча, що будується на короткостроковій основі, та не дозволяє проводити в життя довгострокові проекти економічного розвитку.

4. Значний витік капіталу, обумовлений невпевненістю його власників в політичному курсі держави, незаконністю придбання грошових коштів багатьма підприємствами і фізичними особами, прихованням прибутків від податків і страх перед можливою експропріацією капіталу, а також сприятливішими умовами зберігання грошових коштів, захищеністю від інфляції, політичною стабільністю в країнах-адресатах відтоку грошових коштів:

5. Істотний відрив фінансового сектора економіки від реального, що проявляється у відсутності довгострокових вливань в промисловість і сільське господарство, переважанні вкладення капіталів у посередницьку і фінансову діяльність.

6. Великомасштабна криміналізація економіки, корупція, зрощення деяких чиновників державних органів з організованою злочинністю, можливість доступу кримінальних структур до управління частиною виробництва і їх проникнення в різні владні структури.

Окрім серйозних внутрішніх погроз, сьогодні для фінансового сектора економіки істотне значення мають і зовнішні загрози — це агресивна поведінка

інших держав, що реалізують свої національні інтереси у сфері економіки і фінансів на національній території.

Чим більше економічна сила тієї або іншої держави, тим більша загроза виходить від нього економіці нашої країни [3].

Крім того, зовнішні загрози фінансової безпеки України обумовлені як об'єктивними процесами, що відбуваються у світовій економіці (стрімкий розвиток процесу глобалізації, наростання взаємопроникнення національних економік, нестійкість світової фінансової системи і так далі), так і проблемами безпосередньо української зовнішньоекономічної політики.

До зовнішніх загроз фінансової безпеки сьогодні відносяться:

Зростає завоювання іноземними фірмами внутрішнього ринку і, як наслідок, зростання залежності нашої країни від імпорту багатьох видів товарів, у тому числі і стратегічних.

1. Скупка іноземними державами і фірмами українських підприємств з метою контролю над ними і створення конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

2. Дискримінаційні заходи ряду міжнародних організацій і іноземних держав по відношенню до України, витіснення вітчизняних підприємств з традиційних зовнішніх ринків, прагнення до відведення Україні місця сировинного придатка інших країн.

3. Стрімкий розвиток процесу інтернаціоналізації світового господарства.

4. Висока міра мобільності і взаємозв'язки фінансових ринків на базі новітніх інформаційних технологій.

5. Різноманіття фінансових інструментів і висока міра їх динамізму.

6. Зростаючий обсяг міжнародного переливання капіталу, що ініціюється транснаціональними компаніями і залежність, від нього національних економік.

7. Глобальне наростання нестійкості світової фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, нездатність сучасних фінансових інститутів як національних, так і міжнародних, ефективно їх контролювати.

Слід зазначити, що межі між внутрішніми і зовнішніми погрозами не завжди носять чіткий характер. Часто вони взаємообумовлюють один одного. Проте, очевидно, що тривале збереження внутрішніх погроз в економіці країни робить її уразливою від економічних потрясінь у світовій економіці [1, с. 115].

При протидії погрозам у процесі економічного розвитку держави можуть виділятися певні пріоритети безпеки, які не є постійними і можуть зазнавати значні зміни залежно від конкретної ситуації.

Це свідчить про те, що погрози фінансової безпеки держави є динамічною системою причинно-слідчих зв'язків, наявність яких може значно змінити результати реалізації якої-небудь загрози еконо-

мічної безпеки. Цей факт викликає необхідність комплексного, системного підходу до вирішення питань економічної і, зокрема, фінансової безпеки держави.

Як вже відзначалося, основою механізмів забезпечення фінансової безпеки держави має бути певна стратегія, що враховує кількісні і якісні індикатори стану фінансового сектора економіки.

Взаємодіючи між собою ці індикатори, мають високу чутливість і мінливість і тому велику сигнальну здатність попереджати про можливі небезпеки у зв'язку із зміною макроекономічної ситуації, заходів, що приймаються урядом у сфері економічної політики.

У процесі моніторингу погроз фінансової безпеки країни повинен використовуватися широкий круг аналітичних індикаторів, що характеризують практично усі сторони соціально-економічного розвитку країни.

У той же час економіка як найбільш складна система має сотні показників, що характеризують її стан. Тільки у офіційних таблицях прогнозу соціально-економічного розвитку України міститься більше 300 показників. Навіть у збільшеному вигляді перелік індикаторів фінансової безпеки держави повинен включати:

- сферу грошового обігу;
- рівень монетизації економіки — обсяг грошової маси її у відсотках до ВВП;
- питома вага готівкової грошової маси її в усій грошовій масі її;
- швидкість обігу грошей;
- міра "доларизації" економіки — доля іноземної валюти в грошовій масі;
- обсяг грошових сурогатів по відношенню до грошової маси;
- обсяг вивезення капіталу;
- обсяг золотовалютних резервів;
- рівень базової інфляції;
- рівень інфляції;
- обмінний курс гривні;
- платіжно-розрахункову сферу:
- обсяг сумарної заборгованості підприємств і організацій, у тому числі простроченої, по відношенню до ВВП;
- обсяг кредиторської заборгованості підприємств і організацій, у тому числі простроченою, по відношенню до ВВП;
- показники складу простроченої кредиторської заборгованості:
 - доля заборгованості постачальникам;
 - доля заборгованості бюджету і позабюджетним фондам;
 - доля заборгованості працівникам по заробітній платі;
 - обсяг дебіторської заборгованості підприємств і організацій, у тому числі простроченою, по відношенню до ВВП;
 - співвідношення кредиторської і дебіторської заборгованостей, у тому числі прострочених;
 - динаміка реальних грошових прибутків населення;

- динаміка кінцевого споживання населення;
- обсяг доходу домашніх господарств;
- у банківській сфері:
 - число діючих кредитних організацій, у тому числі що мають право працювати з вкладами громадян;
 - число діючих кредитних організацій з іноземною участю в статутному капіталі;
 - сукупний зареєстрований статутний капітал кредитних організацій;
 - частка іноземного капіталу в сукупному зареєстрованому статутному капіталі кредитних організацій;
- показники якісної структури банківських активів:
 - залишки бюджетних коштів на рахунках в банках;
 - залишки на рахунках підприємств і організацій;
 - залишки засобів населення на рахунках в банках;
 - позики банків на ринку міжбанківських кредитів і ринку цінних паперів;
 - іноземні позики банків і інші;
- показники якісної структури банківських пасивів:
 - обсяг кредитів, наданих державним організаціям;
 - обсяг кредитів, наданих підприємствам і комерційним організаціям;
 - обсяг кредитів, наданих населенню;
 - обсяг кредитів, наданих банкам, а також вкладених у фінансові інструменти;
 - обсяг виданих іноземних кредитів і інші;
 - ставка рефінансування Національного банку України;
 - середні ставки кредитних організацій за кредитами і вкладами, а також на ринку міжбанківських кредитів;
- в страховій сфері:
 - число зареєстрованих страхових організацій;
 - число зареєстрованих страхових організацій за участю іноземного капіталу;
 - сукупний статутний капітал діючих страхових організацій;
 - частка іноземного капіталу в сукупному статутному капіталі діючих страхових організацій;
 - обсяг страхових премій;
 - обсяг страхових виплат;
 - співвідношення різних видів страхування;
 - рівень тарифів на фондовому ринку;
 - число діючих фондових бірж;
 - обсяг угод на фондовому ринку;
 - рівень капіталізації фондового ринку;
 - частка ринку державних цінних паперів в загальному обсязі фондового ринку;
 - співвідношення доходностей державних і комерційних цінних паперів;
- у сфері корпоративних фінансів:
 - сальдирований фінансовий результат підприємств і організацій основних галузей економіки;
 - число і доля збиткових підприємств, а також сукупний обсяг збитку;

- обсяг оборотних коштів підприємств і організацій;
- амортизаційні відрахування;
- обсяг інвестицій підприємств і організацій в основний капітал і в інновації;
- у бюджетній сфері:
 - дефіцит бюджету у відсотках до ВВП;
 - питома вага заборгованості по податкових платежах в загальному обсязі прибутків бюджету;
 - питома вага різних податків в прибутках бюджету;
 - загальний рівень витрат консолідованого бюджету у відсотках до ВВП і на душу населення;
 - обсяг і вартість обслуговування сукупного державного боргу у відсотках до ВВП;
 - доля витрат по обслуговуванню зовнішнього державного боргу в загальних витратах бюджету;
 - доля витрат по обслуговуванню внутрішнього державного боргу в загальних витратах бюджету.

Необхідно підкреслити, що сам по собі моніторинг погроз фінансовому сектору економіки держави на основі аналізу абсолютних і відносних показників, а також їх динаміки, не дає вичерпної відповіді з приводу його стану [2, с. 137].

Подібний аналіз може загалом охарактеризувати стан фінансової системи країни, а також визначити поліпшення або, навпаки погіршення положення в окремих її сегментах і її положення в цілому.

Для визначення дійсного рівня безпеки фінансового сектора держави, потрібне порівняння фактичних даних з певними нормативними параметрами, обґрунтованими з наукової точки зору і прийнятими на державному рівні. Такими параметрами покликані служити порогові значення фінансової безпеки держави.

Само недотримання порогових значень економічної безпеки не перешкоджає нормальному розвитку економіки, воно лише відбиває фактичний її стан, який вже можна визначити як критичний, або небезпечне.

Порогові значення індикаторів безпеки фінансового сектора економіки держави можна визначити, як граничні величини, недотримання або балансування на межі яких, свідчить про істотне зростання погроз, що перешкоджають нормальному функціонуванню і розвитку фінансової системи і, тим самим, захисту національних інтересів держави.

Це визначення, по-перше, несе в собі сутнісні риси визначення самої фінансової безпеки країни.

По-друге, вказує на певні рамки дії порогових значень, адже погрози фінансової безпеки нарастають не одномоментно, а в межах якихось значень і під впливом певної сукупності обставин.

Під системою забезпечення безпеки фінансового сектора економіки держави в цьому дослідженні розуміється сукупність інститутів і заходів, спрямованих на створення умов для стабільного

функціонування і стійкого розвитку національної фінансової системи, а також механізмів виявлення і запобігання погрозам у фінансовій сфері.

Цю систему складають три ключові елементи:

1. Стратегія забезпечення безпеки фінансового сектора економіки держави.
2. Система державних органів, що забезпечують безпеку фінансового сектора економіки.
3. Сукупність законів і інших нормативно-правових актів в області забезпечення безпеки фінансового сектора економіки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, не дивлячись на вплив кризи, слід зазначити, що внутрішні погрози фінансової безпеки України являються, більшою мірою, наслідком переходу її економіки від адміністративної системи до ринкової, стихійного пристосування до нових умов функціонування, а також непродуманої грошово-кредитної політики держави.

Для визначення дійсного рівня фінансової безпеки держави, потрібне порівняння фактичних даних з певними нормативними параметрами, обґрунтованими з наукової точки зору і прийнятими на державному рівні. Такими параметрами покликані служити порогові значення фінансової безпеки держави.

Література:

1. Александров В.В. Финансово-кредитная система как фактор экономической безопасности транзитивного общества / В.В. Александров, Г.В. Задорожний, Е.Е. Юрченко; Харьк. нац. ун-т им. В.Н. Каразина. — Харьков, 2002. — 235 с.
2. Государственное регулирование экономики: учеб. пособие / [Н.П. Хохлов, Л.В. Ефремова, С.Е. Гиль и др.; Под ред. Н.П. Хохлова, Л.В. Ефремова]; Харьк. нац. экон. ун-т. — Х.: ИНЖЕК, 2005. — 206 с.
3. Корецький М. Пріоритети державного управління інвестиціями в Україні / М. Корецький // 36. наук. пр. УАДУ / За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. — К.: Вид-во УАДУ, 2001. — Вип. 2. — Ч. IV. — С. 119—128.

References:

1. Aleksandrov, V. V. Zhadorozhnyj, G. V. and Yurchenko, E.E. (2002), Finansovo-kreditnaya sistema kak factor ekonomicheskoy bezopasnosti tranzitivnogo obshchestva [Financial and credit system as a factor of economic security transitive society], Nac. un-t im. V. N. Karazina, Kharkiv, Ukraine.
2. Hohlov, N. P. Efremova, L. V. and Gil', S. E. (2005), Gosudarstvennoe regulirovanie ekonomiki: ucheb. posobie [Government regulation of the economy], INGEK, Kharkiv, Ukraine.
3. Koretskyj, M. (2001), "Priorities of public administration investment in Ukraine", zb. nauk. Pr. UADU, vol. 2, no. IV, pp. 119—128.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2015 р.